

YOU PART

Engage. Connect. Empower

PARTICIPACE

ÚVOD

ŽEBŘÍK PARTICIPACE

STUPNĚ SEPARACE

DIMENZE PARTICIPACE

MODEL LUNDYOVÉ

PARTICIPACE

ÚVOD

Účast mladých lidí na tvůrčích procesech, podpora jejich schopnosti organizovat se a artikulace jejich zájmů v různých kontextech (osobní zájmy, zájmy specifické pro jejich životní prostředí, sociální a politické zájmy) tvoří důležitý princip jednání otevřeného práci s dětmi a mládeží. Participativní přístup se promítá do koncepce, návrhu a realizace programů i do hodnocení otevřené práce s mládeží. Účast mladých lidí na společenských procesech není benevolentním ústupkem odpovědných dospělých, ale je zakotvena mnoha způsoby, například v Úmluvě OSN o právech dítěte (<https://vlada.gov.cz/assets/ppov/rlp/vybory/pro-prava-ditete/Preklady-dokumentu-OSN.pdf>, resp. <https://www.employment.gov.sk/files/slovensky/ministerstvo/narodne-koordinacne-stredisko/dohovor-pravach-dietata.pdf>) (1989), v Evropské chartě účasti mladých lidí na životě obcí a regionů (<https://zahranici.crdm.cz/prakticke-informace/revidovana-evropska-charta-participace-mladych-lidi-na-mistnim-a-regionalnim-zivote>, resp. <https://www.rmpk.sk/dokumenty-mladeznickej-politiky/revidovana-evropska-charta-o-participacii-mladych-ludi-na-miestnom-a-regionalnom-zivote.pdf>) (2015) nebo ve školském zákoně (<https://www.msmt.cz/dokumenty-3/skolsky-zakon>) (2004-2024).

Příspěvek otevřené práce s mládeží k úspěšné místní a regionální kultuře participace spočívá jak v nacvičování participace na různých úrovních ve svém vlastním dosahu, a tedy její praktikování, tak v iniciování a doprovázení participačních procesů v místním a regionálním kontextu. To pomáhá dětem a mladým lidem prožívat svůj život jako něco, co lze utvářet, a tak stále více brát svůj život do vlastních rukou v rámci svého rozvoje. Při zapojování mladých lidí do plánovacích a rozhodovacích procesů v místním a regionálním kontextu je třeba věnovat zvláštní pozornost tomu, aby byly zohledněny jejich zájmy, příležitosti, schopnosti a omezení. Tím se nejen vyhneme příliš nízkým či vysokým očekáváním nebo špatným zkušenostem, ale také vytvoříte realistické příležitosti k účasti.

ŽEBŘÍK PARTICIPACE

Pro měření kvality účasti můžeme použít „žebřík participace“ (<https://organizingengagement.org/models/ladder-of-childrens-participation/>) a další úvahy, které následují:

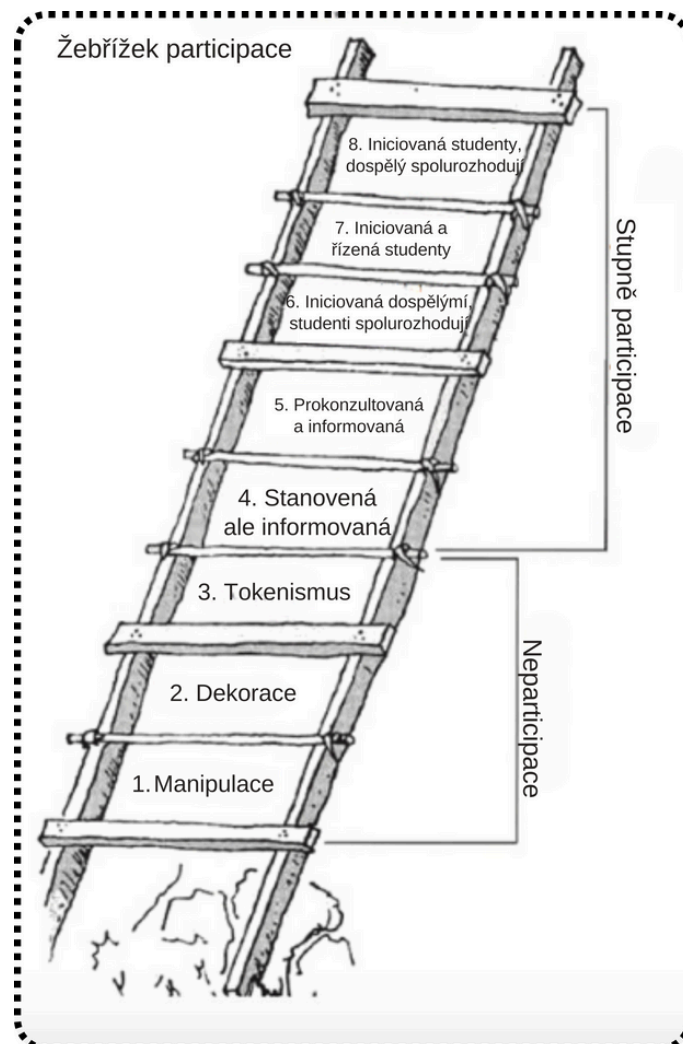
Poprvé byl publikován v Children's Participation: From Tokenism to Citizenship, publikaci Mezinárodního centra dětského rozvoje Dětského fondu OSN (UNICEF) z roku 1992, Autor Roger Hart ve svém Žebříku participace dětí (Ladder of Children's Participation) aplikoval na participaci koncepční rámec Sherry Arnsteinové Žebřík občanské participace, a to pro děti v projektech, programech a aktivitách pro dospělé, včetně forem práce, advokacie a občanství. Stejně jako dřívější rámec Arnsteinové, i Hartův upravený žebřík participace se stal vlivným a široce používaným modelem v oblasti rozvoje dětí, vzdělávání, občanské participace a demokratického rozhodování.

O participaci mladých lidí nelze diskutovat bez zvážení mocenských vztahů a boje za rovná práva. Je důležité, aby všichni mladí lidé měli příležitost naučit se zapojit se do programů, které přímo ovlivňují jejich životy. To platí zejména pro znevýhodněné děti, protože prostřednictvím participace s ostatními se tyto děti učí, že bojovat proti diskriminaci a represi a bojovat za svá rovná práva v solidaritě s ostatními je samo o sobě základním demokratickým systémem. Nejvyšší možný stupeň občanství z mého pohledu je, když my, děti nebo dospělí, nejen cítíme, že můžeme sami iniciovat nějakou změnu, ale když také uznáváme, že je někdy vhodné pozvat i ostatní, aby se k nám přidali kvůli jejich vlastním právům a protože se to dotýká i jich jako spoluobčanů.“

Roger A. Hart, Participace dětí: Od tokenismu k občanství

Příspěvek otevřené práce s mládeží k úspěšné místní a regionální kultuře participace spočívá jak v nacvičování participace na různých úrovních ve svém vlastním dosahu, a tedy její praktikování, tak v iniciování a doprovázení participačních procesů v místním a regionálním kontextu. To pomáhá dětem a mladým lidem prožívat svůj život jako něco, co lze utvářet, a tak stále více brát svůj život do vlastních rukou v rámci svého rozvoje. Při zapojování mladých lidí do plánovacích a rozhodovacích procesů v místním a regionálním kontextu je třeba věnovat zvláštní pozornost tomu, aby byly zohledněny jejich zájmy, příležitosti, schopnosti a omezení. Tím se nejen vyhneme příliš nízkým či vysokým očekáváním nebo špatným zkušenostem, ale také vytvoříte realistické příležitosti k účasti.

Roger A. Hart, Participace dětí: Od tokenismu k občanství

ŽEBŘÍK PARTICIPACE

Ilustrace k žebříčku dětské participace Rogera Harta z roku 1992: Od tokenismu k občanství. Model obsahuje osm „příček“, které popisují charakteristiky spojené s různými úrovněmi rozhodování, kontroly nebo moci, kterou mohou dospělí dát dětem a mládeži.

V roce 2008 Hart vysvětlil své zdůvodnění modelu:

Osm „příček“ žebříčku představuje kontinuitu moci, která stoupá od neparticipace (žádná účast) k stupňům účasti (zvyšující se úrovně zastoupení). Je třeba poznamenat, že Hartovo použití termínu „děti“ zahrnuje všechny nezletilé od dětí předškolního věku až po dospívající. Osm příček Hartova žebříčku dětské účasti je:

1. MANIPULACE

K participaci jako k manipulaci dochází, když děti a mládež nerozumějí problémům, k nimž se mají vyjádřit, nebo svojí roli v tomto procesu. Hartovými slovy:

"Někdy mají dospělí pocit, že účel světí prostředky... Pokud děti nemají porozumění problémům, a proto nechápou, co mají dělat, pak je to manipulace. Taková manipulace pod rouškou účasti je stěží vhodný způsob, jak uvést děti do demokratických politických procesů."

Příklady zahrnují „předškolní děti nesoucí politické transparenty týkající se dopadu sociální politiky týkající se dětí“, když tyto děti nerozumějí problémům nebo své roli v politickém procesu, či se děti požádají, aby „nakreslily něco, jako je jejich ideální hřiště“, a pak „dospělí seberou kresby a nějakým skrytým způsobem syntetizují nápady do hřiště ‘navrženého dětmi’. Proces navrhování není sdílen s dětmi a obvykle není ani transparentní pro ostatní dospělé. Děti nemají ponětí, jak byly jejich nápady použity.“

2. DEKORACE

K účasti jako dekoraci dochází, když jsou děti a mládež veřejně vystaveny během akce, představení nebo jiné aktivity organizované za konkrétním účelem, ale nechápou smysl nebo záměr svého zapojení.

Příklady zahrnují „časté příležitosti, kdy děti dostanou trička související s nějakou věcí a mohou zpívat nebo tančit na akci v takovém oblečení, ale nemají moc ponětí o tom, o čem to všechno je, a nemají žádný vliv na organizaci akce. Mládež je tam spíš kvůli občerstvení nebo nějakému zajímavému vystoupení než kvůli obsahu. Důvodem, proč je to hodnoceno o jednu příčku výše než ‚manipulace‘, je to, že dospělí nepředstírají, že je věc inspirována dětmi. Jednoduše využívají děti k tomu, aby podpořily jejich věc relativně nepřímým způsobem.“

3. TOKENISMUS

K falešné participaci (tokenismu) dochází „v případech, kdy děti zjevně dostávají hlas, ale ve skutečnosti nemají na výběr, pokud jde o předmět nebo styl komunikace, a malou nebo žádnou příležitost formulovat vlastní názory“.

Příklady zahrnují „jak jsou děti někdy využívány na konferenčních panelech. Artikulované, okouzující děti jsou vybírány dospělými, aby seděly v porotě s malou nebo žádnou podstatnou přípravou na toto téma a bez konzultace se svými vrstevníky, které, jak se předpokládá, zastupují. Není-li publiku ani dětem poskytnuto žádné vysvětlení, jak byly vybrány a jaké dětské perspektivy zastupují, obvykle to dostatečně naznačuje, že projekt není skutečným příkladem participace.“

4. SHORA URČENÁ, ALE S INFORMOVANOSTÍ

K participaci, která je nadiktována, dochází, když děti a mládež (1) „chápou záměry projektu“, (2) „vědí, kdo učinil rozhodnutí týkající se jejich zapojení a proč“, (3) „mají smysluplnou (spíše než „dekorativní“) roli“ a (4) „dobrovolně se zapojí do projektu poté, co jim byl projekt objasněn“.

Hart popisuje jako příklad Světový summit pro děti, který se konal v sídle Organizace spojených národů. Byla to „extrémně velká událost s velkou logistickou složitostí“ a „bylo by obtížné skutečně zapojit mladé lidi do plánování takové akce,“ říká Hart. Nicméně „každému ze 71 světových vůdců bylo přiděleno dítě. Jako ‚pážata‘ se tyto děti staly odborníky na budovu Organizace spojených národů a na tuto událost a byly schopny hrát důležitou roli při uvádění prezidentů a premiérů na správná místa ve správný čas.“ V tomto případě byla dětská role funkční i symbolická a „role dětí jako pážat byla důležitá a byla všem jasná“

5. KONZULTOVÁNÍ A INFORMOVÁNÍ

K účasti, která představuje konzultaci a informování, dochází, když děti jednají jako „konzultanti pro dospělé způsobem, který má velkou integritu. Projekt navrhují a vedou dospělí, ale děti tomu procesu rozumějí a jejich názory jsou brány vážně.“

Příkladem, který Hart popisuje, je průzkum vnímání mládeže vedený dospělými, ve kterém jsou mladí informováni o účelu průzkumu, konzultováni o vhodných otázkách před jeho vytvořením a mají možnost poskytnout zpětnou vazbu k závěrečnému průzkumu před jeho provedením.

6. ROZHODOVÁNÍ Z PODNĚTU DOSPĚLÝCH SDÍLENÉ S DĚTMI

K účasti, která představuje sdílená rozhodnutí iniciovaná dospělými s dětmi, dochází, když dospělí iniciují participativní projekty, ale sdílejí s dětmi rozhodovací pravomoc nebo řízením.

Příkladem, který Hart popisuje, jsou noviny pro mládež. V tomto případě mohou být noviny projektem iniciovaným dospělými, ale děti zvládnou každý aspekt operace – od zpráv, psaní a redakce až po reklamu, tisk a distribuci – pouze s vedením a technickou pomocí dospělých.

7. ROZHODOVÁNÍ INICIOVANÉ A ŘÍZENÉ DĚTMI

K participaci, která je iniciována a řízena dětmi, dochází, když děti a mládež vytvářejí a provádějí složité projekty prostřednictvím spolupráce v malých nebo velkých skupinách. Dospělí mohou děti pozorovat a asistovat jim, ale nezasahují do procesu ani nehrají direktivní nebo řídicí roli.

Hart poznamenává, že je obtížné „najít příklady komunitních projektů iniciovaných dětmi. Hlavním důvodem je to, že dospělí obvykle nejsou dobří v reakci na vlastní iniciativy mladých lidí. Dokonce i v těch případech, kdy dospělí nechají děti samy namalovat nástěnnou malbu nebo navrhnout vlastní rekreační místnost, je pro ně těžké nehrát režijní roli.“

8. ROZHODOVÁNÍ NA PODNĚT DĚTÍ SDÍLENÉ S DOSPĚLÝMI

K účasti, která představuje rozhodnutí iniciovaná dětmi a sdílená s dospělými, dochází, když děti – v tomto případě především dospívající mládež – sdílejí rozhodovací pravomoc, řízení nebo moc s dospělými partnery a spojenci.

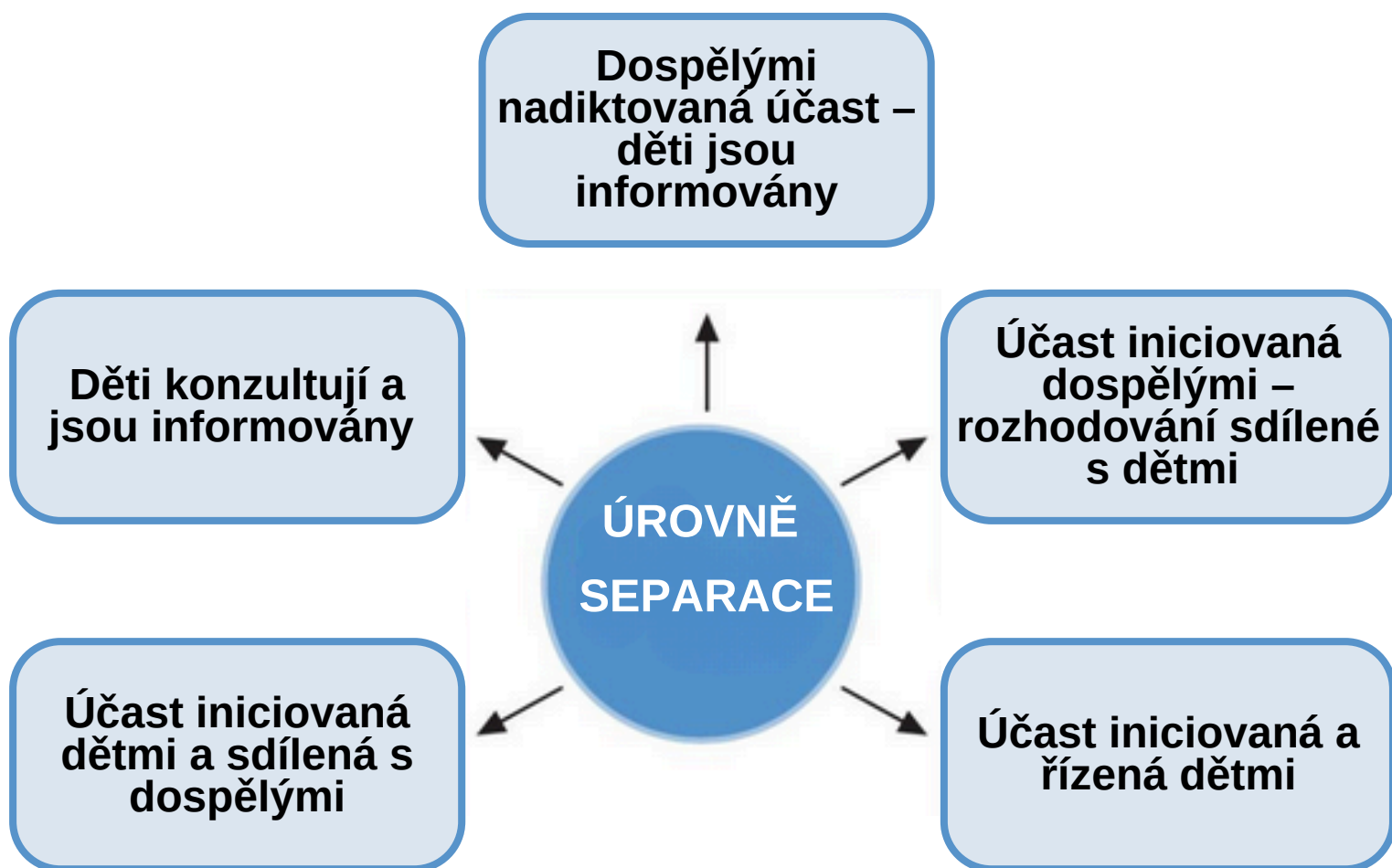
Příklady zahrnují studenty, kteří spolupracují s dospělými za účelem získání finančních prostředků, rozvoje a vedení školního programu nebo vedení komunitní kampaně. Hlavní výhodou této formy participace mládeže je, že může mladým lidem umožnit mít významný vliv na politiky, rozhodnutí nebo výsledky, které byly tradičně pod výhradní kontrolou a řízením dospělých, jako jsou legislativní nebo politické procesy.

Zdroje:

- Hart, R. A. (1992). Children's participation: From tokenism to citizenship. Florence, Italy: United Nations Children's Fund International Child Development Centre.
- Hart, R. A. (2008). Stepping back from 'the ladder': Reflections on a model of participatory work with children. In Participation and Learning: Perspectives on education and the environment, health and sustainability (pp. 19–31). Netherlands: Springer.

ÚROVNĚ SEPARACE

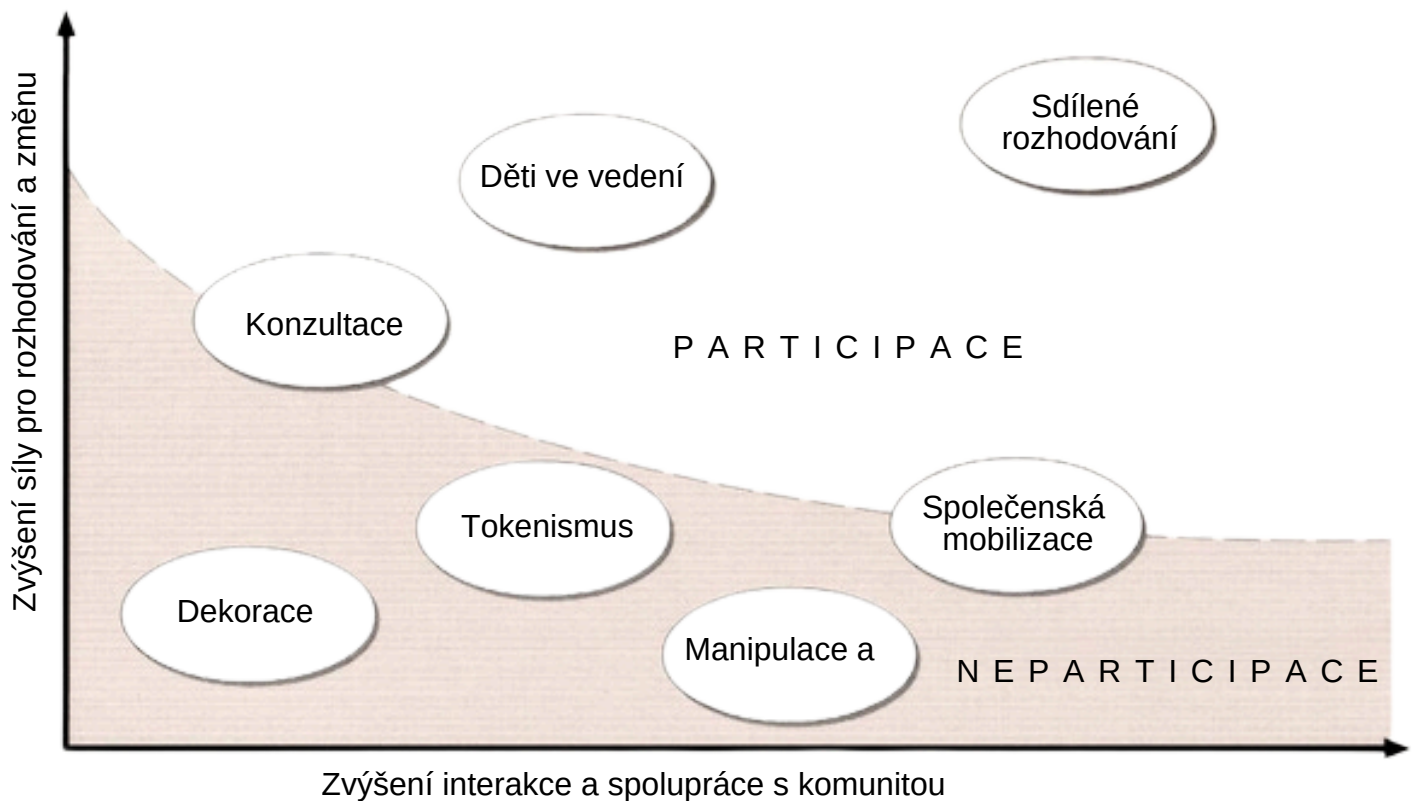
V *Empowering Children and Young People: Promoting Involvement in Decision-Making* (1997) Phil Treseder přepracoval žebříček dětské participace Rogera Harta do jiné podoby, aby se vyhnul běžné kritice metafory žebříku: v reálném světě participace neprobíhá v uspořádané sekvenci od vyšší k nižší a formy participace, které se objevují na nižších příčkách žebříčku, nejsou ve své podstatě horší než vyšší úrovně – ve skutečnosti mohou být za určitých okolností vhodné, například když děti a mládež potřebují podporu a vedení dospělých, aby se plně podílely na vedení nebo procesu rozhodování

Obrázek Image source: [Empowering Young People](#), Carnegie UK Trust, January 2008.

DIMENZE PARTICIPACE

V *Creating Better Cities with Children and Youth: A Manual for Participation* (2001) David Driskell navrhl další rekonceptualizaci žebříčku dětské participace Rogera Harta jako Dimenze participace mladých lidí. Přepřacovaná prezentace umísťuje osm příček Hartova žebříku na osu X-Y. Vertikální dimenze ilustruje rostoucí moc rozhodovat a měnit, zatímco horizontální dimenze ilustruje rostoucí úroveň interakce a spolupráce.

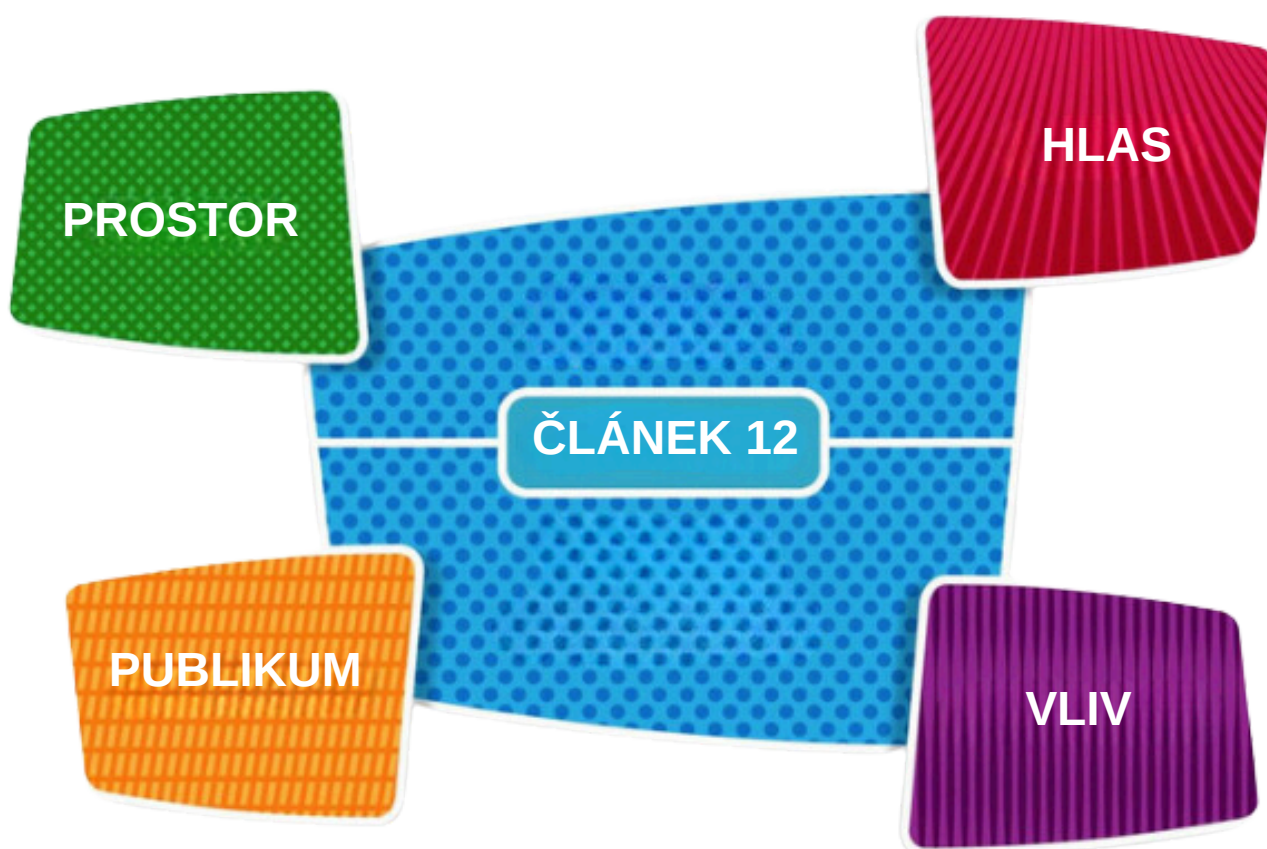
Zdroj: *Creating Better Cities with Children and Youth: A Manual for Participation*, 2001.

Model Lundyové

Tento model vyvinula Laura Lundy, profesorka mezinárodních dětských práv na Queen's University of Belfast. Její model, podrobně popsany v publikaci z roku 2007 v British Educational Journal, poskytuje způsob, jak konceptualizovat právo dítěte na účast, jak je stanoveno v článku 12 Úmluvy OSN o právech dítěte. Jeho cílem je zaměřit osoby s rozhodovací pravomocí na odlišné, i když vzájemně související čtyři prvky účasti.

Tyto prvky mají racionální chronologické pořadí: **prostor, hlas, publikum, vliv**.

Lundyové model participace byl představen a schválen irským ministerstvem pro záležitosti dětí a mládeže v jeho nedávné Národní strategii pro účast dětí a mladých lidí na rozhodování (2015 – 2020).

PROSTOR Dětem musí být poskytnuty bezpečné a inkluzivní příležitosti k formulování a vyjádření jejich názoru.

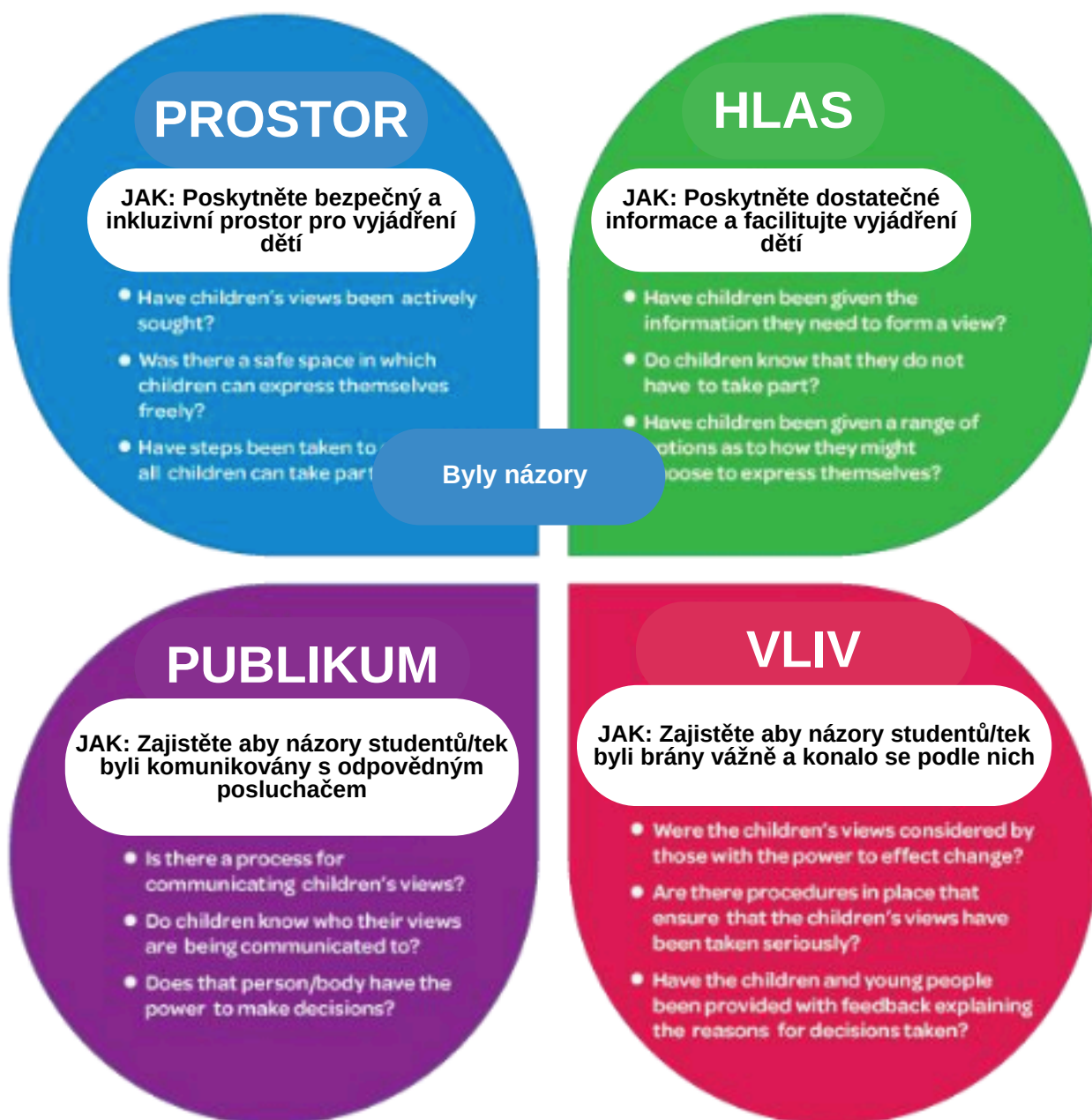
HLAS Děti musí mít možnost vyjádřit svůj názor.

PUBLIKUM Názoru dětí se musí naslouchat.

VLIV Na základě názoru dětí je třeba vhodně konat.

Seznam Lundyové pro participaci

Laura Lundyová pak vypracovala seznam úkolů pro participaci. Uvádí, že „tento seznam má za cíl pomoci organizacím, které pracují s dětmi a mladými lidmi a pro ně, dodržovat článek 12 Úmluvy OSN o právech dítěte a zajistit, aby děti měly prostor vyjádřit své názory; jejich hlas je umožněn; mají publikum pro názory; jejich názory budou mít vliv“.

YOU PART

Engage. Connect. Empower

PARTNEŘI PROJEKTU

Projekt je realizován za finanční podpory Evropské unie. Vyjádřené názory a stanoviska jsou výhradně zapojených organizací, autorů a autorek a nemusí nutně odrážet názory a stanoviska Evropské unie nebo Evropské výkonné agentury pro vzdělávání a kulturu (EACEA). Evropská unie ani EACEA nejsou za uvedené informace zodpovědní.